

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE ISTORIE

OPȚIUNI ISTORIOGRAFICE

Serie nouă

Numărul 1 / 2024

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
2024

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Laurențiu Rădvan, Mircea-Cristian Ghenghea, Adrian Vițalaru (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Mihail Băț (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău)

COMITETUL DE REDACȚIE

Maria-Cristina Ciobanu (redactor șef), Andrei Archiudean, Daniel Cucu, Andrei Bordeianu, Bogdan-Ștefan Novac (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Adresa (materiale trimise pentru publicare sau altă corespondență): Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, B-dul Carol I, Nr.11, 700506 - Iași, România.

Telefon: +40758550922 (Comitetul de Redacție); +40(232)201056 (Secretariatul Facultății de Istorie)

Website: <https://optiuni-istoriografice.ro/>

E-mail: optiuni.istoriografice.is@gmail.com

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor.

Tehnoredactor: Florentina Crucerescu

ISSN 1582 - 2842

CUPRINS / SUMMARY

Lucrețiu-Ion BÎRLIBA

Cuvânt înainte / Foreword5

ARTICOLE / ARTICLES

Alexandru Dănuț CRĂCIUNAȘ

Cetatea Șiria – Ascensiune și Decădere

The Fortress of Șiria – Rise and Fall7

Paula TEU

Noi informații cu privire la prima misiune iezuită din Moldova
(sfârșitul secolului XVI)

New informations regarding the first Jesuit mission in Moldavia (late 16th
century)25

Emanuel-Pavel URSAN

Întâiul deceniu de activitate al Facultății de Litere a Universității din
Iași (1860-1870)

The first decade of activity of the Faculty of Letters of the University of Iași
(1860-1870)51

Vlada CONDREA

Fondarea „Ministerului Adevărului” Sovietic

The founding of the Soviet "Ministry of Truth"65

Daniel CUCU

Notele ultimative sovietice și cedarea Basarabiei către URSS
reflectate în presă (26 iunie-4 iulie 1940)

The Soviet ultimatums and the cession of Bessarabia to the USSR seen in
press (June 26th-July 4th 1940)77

Andreea BROASCĂ

Colecțiile de artă românească în timpul comunismului: confiscările și constituirea colecțiilor naționale (1948-1978)

Les collections d'art roumaines pendant le communisme: confiscations et constitution de collections nationales (1948-1978)107

Paula CORPODEAN

De la Declarația Universală a Drepturilor Omului la actul final de la Helsinki. Aspecte ale încălcării drepturilor omului în România comunistă

From the universal declaration of human rights to the Helsinki final act. Aspects of human rights violation in communist Romania.....117

Aurel SPÎNU

Privind spre public. Muzeele în peisajul social-media (studiu de caz: Muzeul Național de Istorie a Moldovei)

Looking to the public. Museums in the social media landscape (case study: the National History Museum of Moldova)139

PREZENTĂRI DE CARTE / BOOK REVIEWS

Nicoleta ROMAN, „Deznădăjduită muiere n-au fost ca mine”. Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea (**Cosmina-Emanuela BUTNARIUC**)151

Candace FLEMING, Familia Romanov. Asasinat, revoluție și prăbușirea Rusiei Imperiale (**Sebastian HAJA**)157

David PRIESTLAND, Steagul Roșu. O istorie a comunismului (**Marius MURARIU**)162

Valeriu CERBA, Adevărul despre agresiunea rusă din Transnistria (**Nicoleta SVITIC**)170

CUVÂNT ÎNAINTE

Revista *Opțiuni istoriografice* a luat naștere în anul 2000, datorită unei inițiative entuziaste a unui grup de studenți ai Facultății de Istorie, sprijiniți de profesorii aceleiași Facultăți. După entuziasmul inițial a venit (poate prea devreme) o anumită inerție și deși revigorată parțial de doctoranzi, revista și-a încetat apariția după 2009, o dată cu plecarea acestor doctoranzi către noi îndatoriri, care nu le mai permiteau să desfășoare munca de redacție anterioară.

După mai bine de 15 ani, revista capătă o nouă înfățișare, datorită altor tineri studenți caracterizați prin același entuziasm. Ea își păstrează numele, dar devine *Serie nouă*, din două motive: primul, pentru a marca un nou început, al doilea, pentru că o continuitate după un deceniu și jumătate nu s-ar mai fi numit continuitate. *Opțiuni istoriografice* se adresează în primul rând tinerilor pe cale să devină istorici, acordând prioritate publicării materialelor studenților din toate ciclurile de studii, dar și cercetătorilor aflați la începutul carierei. Nu sunt însă excluși seniorii cercetării, care dau, cu siguranță, și mai multă greutate științifică publicației. Temele propuse sunt diverse, acoperind epoci de la preistorie până la istoria recentă, însă revista rămâne deschisă și abordărilor interdisciplinare (utilizarea metodelor științelor exacte în arheologie, interferența cu studiile clasice, antropologia, geografia etc.). Conducerea Facultății de Istorie nu numai că a sprijinit această inițiativă, dar s-a îngrijit ca materialele să fie prezentate la un nivel corespunzător pentru tinerii istorici. De altfel, unul din dezideratele noii echipe redacționale îl constituie menținerea unui standard ridicat al calității articolelor și încercarea de a-l îmbunătăți continuu. Însă, pentru toate acestea, trebuie răbdare, perseverență, încredere reciprocă și multă, multă putere de muncă. O revistă nu se poate realiza fără sacrificii, dar sunt convins că membrii redacției sunt deja conștienți de acest lucru. Un alt element care trebuie să mențină activitatea revistei îl reprezintă continuitatea și deși sistemul Bologna a modificat durata anilor de studii (constituind

una din cauzele încetării apariției revistei), prin efortul conjugat al unor generații care au știut să se adapteze schimbărilor, continuitatea poate fi asigurată. Altfel, această inițiativă ar rămâne doar o frumoasă încercare a unei *restitutio* eșuate.

Nutresc convingerea că pasiunea pentru istorie poate concentra energii și stimula apariția regulată a unei reviste de care studenții Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” au nevoie. Urez succes echipei redacționale, tuturor studenților care doresc să contribuie cu lucrări și, mai cu seamă, o viață cât mai lungă revistei *Opțiuni istoriografice*!

Iași, noiembrie 2024

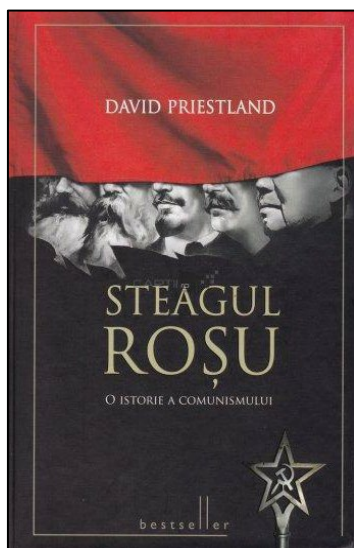
Lucrețiu-Ion Bîrliba

Decanul Facultății de Istorie

PREZENTĂRI DE CARTE

David PRIESTLAND, *Steagul Roșu. O Istorie a comunismului*,
traducere Corina Hadareanu, Editura Litera,
București, 2012, 800 p.

Marius MURARIU*

Oamenii au sperat, în mai multe momente ale istoriei, la o lume ideală, fără lipsuri materiale și nepătată de nedreptățile celor care aveau putere. Mulțimea suferințelor a pus o sămânță de visare în sufletele oamenilor, unele vise se refereau la o *cetate a lui Dumnezeu* în care binele și dreptatea vor fi idealuri de care sufletele se vor bucura după trecerea prin moarte, iar altele presupuneau o insulă, asemănătoare celei descrise de Thomas Morus.

Într-o utopie, ateismul poate să nu fie tolerat, dar ideea unui stat comunist, așa cum a fost imaginat de Karl Marx, respectă multe dintre idealurile unei societăți perfecte. Acest tip de societate ar putea să aibă un slogan care să spună „de la fiecare conform puterilor sale, pentru fiecare conform nevoilor sale”. Nu cu mult timp în urmă, experimentul comunist a fost caracterizat de multă violență și de încălcări ale drepturilor și libertăților omenești dar, totuși, ideea comunismului rămâne atrăgătoare pentru multe persoane prin prisma măsurilor sale ce urmăresc egalitatea și asigurarea unei stabilități economice pentru toți membrii societății.

Fotografia de pe coperta cărții lui David Priestland prezintă o imagine puternică și sugestivă a celor cinci lideri care au jucat un rol

* Student, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași; e-mail: murarium88@yahoo.com.

important în istoria comunismului. Cei doi din stânga, Karl Marx și Friedrich Engels, au o expresie fermă și determinată, în fotografia alb-negru, semnificând ideologia lor comună de a construi o societate mai justă și egalitară. În timp ce Marx și Engels au fost preocupați de problemele sociale și politice ale timpului lor, liderii care urmează în fotografie, Lenin, Stalin și Mao Zedong, sunt prezentați cu zâmbete, sugerând o abordare diferită a politicilor și în ceea ce privește relaționarea lor cu publicul. Lenin, un orator iscusit, a folosit puterea cuvântului pentru a atrage populația de partea partidului său, în timp ce Stalin a fost cunoscut pentru zâmbetul său calm, dar ascuțit, care masca deciziile sale brutale și lipsite de empatie. Mao Zedong, liderul comunist chinez, a fost de asemenea zâmbitor în fața mulțimii, dându-le oamenilor iluzia că revoluția era un succes și că ideologia adoptată era bună și victorioasă.

Tipărită în 2009 pentru prima dată, cartea istoricului de la prestigioasa Universitate din Oxford a continuat munca depusă la primul său volum publicat din 2007 și anume *Stalinism and the Politics of Mobilization. Ideas, Power and Terror in Interwar Russia* în care acesta străbate istoria Uniunii Sovietice, în special originile represiunilor de la sfârșitul anilor 1930 efectuate de Stalin, evidențiindu-se relația dintre economie și ideologie. Autorul folosește în cartea sa din 2009 diferite surse, de pildă, arhivele deschise recent la aceea vreme, călătoriile de studiu în China la Academia Chineză de Științe Sociale din Shanghai, precum și la Institutul de Marxism-Leninism și Gândire al lui Mao Zedong din Benjing, dar și contactul pe care l-a avut cu Rusia la sfârșitul anilor '80 când acesta a fost student la Universitatea de Stat din Moscova. David Priestland este un cunoscut istoric britanic și un reputat profesor la Universitatea Oxford, recunoscut pentru cercetările sale ample și profunde în domeniul istoriei moderne și contemporane. Unul dintre punctele sale forte este atenția acordată ideologiei și economiei, dar și a modului în care acestea au influențat cursul istoriei.

În cercetarea lui, autorul a optat pentru un interval de timp cuprinzător: având ca repere anii 1789, 1889, 1989, acești ani reprezentând repere esențiale pentru istoria comunismului. Dacă 14

iulie 1789 marchează sfârșitul Vechiului Regim și concomitent cu acesta și prăbușirea ordinii sociale bazate pe legi rigide alături de o ierarhie moștenită, 14 iulie 1889 cuprinde pe lângă aniversarea a o sută de ani de la asaltul asupra Bastiliei și ziua de reuniune inaugurală a celei de-a Doua Internaționale. Anul 1989 reprezintă anul de cotitură a comunismului în Europa, începând cu Polonia care la 24 august 1989 are un guvern ne-comunist (primul din Europa „comunistă”), căderea Zidului Berlinului la 9 noiembrie și revoluția din România de la sfârșitul lunii decembrie. Peste exact doi ani, la 25 decembrie 1991, Gorbaciov a fost cel care a renunțat la președinția U.R.S.S., steagul roșu cu secera și ciocanul auriu care flutura deasupra Kremlinului a fost coborât pentru ultima oară, astfel după 74 de ani de la Revoluția Rusă (cea din februarie/martie și cea din octombrie), „experimentul” comunist luase sfârșit acolo unde începuse.

Autorul își împarte opera în doisprezece capitole, fiecare urmărind caracteristici, personalități și unele individualizări ale regimului. Aspectele prezentate sunt următoarele: intrarea pe scenă a lui Karl Marx (Capitolul 1 - *Un Prometeu german*), pregătirea politică din Rusia, preluarea puterii și conflictul dintre Armata Roșie și cea Albă (Capitolul 2 - *Călăreții de aramă*), relațiile diplomatice ale U.R.S.S. cu țările europene și primele partide comuniste din Europa (Capitolul 3 - *Sub ochii Occidentului*), ororile și economia în timpul lui Stalin (Capitolul 4 - *Oameni de oțel*), conducerea lui Stalin în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și fronturile populare (Capitolul 5 - *Fronturile populare*), comunismul pe continentul Asiatic (Capitolul 6 - *Răsăritul este roșu*), U.R.S.S. ca Mare Putere și relațiile cu China lui Mao (Capitolul 7 - *Imperiul*), conducerea lui Nikita Hrușciov și Marele Salt Înainte al Chinei (Capitolul 8 - *Paricidul*), faptele lui Che Guevara - figură emblematică a mișcărilor de protest și revoluție din întreaga lume (Capitolul 9 - *Gherilele*), conducerea lui Leonid Brejnev și problemele anilor '50-'60 din Europa (Capitolul 10 - *Stagnarea*), Războiul din Vietnam pentru S.U.A. și răspândirea comunismului în Lumea a Treia (Capitolul 11 - *Apogeul*), conducerea lui Mihail Gorbaciov și căderea comunismului în Europa (Capitolul 12 - *Revoluțiile îngemănate*).

Modul în care autorul abordează temele este unul diversificat, uneori prin rezumate consistente a faptelor istorice bine-cunoscute, alteori prin alternanța unor povești a persoanelor ce au trăit în acea vreme, cu elemente din literatura, film și chiar arhitectură. Aceste din urmă elemente, chiar dacă sunt periferice în alte demersuri istorice, autorul le folosește cu tact pentru a face înțeleasă „normalitatea” acelor timpuri și aspirațiile celor care au crezut sau au fost nevoiți să creadă în comunism. Personajele reale sunt din diferite locuri: de la țărani din Rusia, studenți din Franța, chiar originari din Indochina Franceză, ce au ca rol prezentarea schimbării care apare în viața acestora în urma comunismului. Sunt analizate din punct de vedere ideologic peste 10 filme, dintre care amintesc *Blonda de după colț - 1983 (Blondinka za uglom)* care vorbește despre povestea de dragoste dintre Nikolai și vânzătoarea Nadia și care se sfârșește într-o temă amuzantă și puternic „moralizatoare” și cel proiectat în 1986 *Căința (Pokajanie)*, acest film oferind o viziune extrem de puternică asupra gândirii multor cetățeni sovietici din acea perioadă. Nu lipsesc nici piese de teatru, cu titluri precum *Ultima judecată a regilor; Spartakus; Măsuri ce trebuie luate;* sau romane ca *Ce-i de făcut; Petersburg; Armata de cavalerie; Cimentul; Am ales libertatea; Jurnalul unui nebun; Gluma; Nu doar cu pâine;* romanele din spațiul african *Iubirea secreta a Deolindei;* și *Cazul sabotorului analfabet*. Romanele și alte forme de literatură au fost adesea folosite pentru a promova ideologii politice și pentru a inspira oamenii să acționeze în favoarea acestora. În cazul comunismului, literatura fiind utilizată ca un instrument puternic pentru a transmite mesaje politice și ideologice, astfel romanul *Ce-i de făcut* al lui Nikolai Chernyshevsky a fost folosit pentru a promova ideologia socialistă și pentru a inspira revoluționarii, iar *Cimentul* lui Fyodor Gladkov scris în perioada post-revoluționară din Rusia a fost folosit pentru a promova ideologia comunistă și pentru a inspira oamenii să lupte pentru construirea unei societăți socialiste.

Este posibil ca perspectiva lui David Priestland să fie influențată de experiența sa personală de viață, deoarece acesta a trăit o perioadă pentru studii în Rusia și China. Autorul însuși recunoaște că interesul

său pentru comunism a luat naștere în timpul unei călătorii pe care a făcut-o cu ajutorul unui program de studii de limbă rusă în anul 1984, când a avut ocazia să experimenteze modul de viață sovietic. Această experiență personală i-a permis lui Priestland să aprofundeze și să înțeleagă mai bine istoria și ideologia comunistă, precum și impactul acestora asupra societății și economiei. Această experiență a fost evidentă în lucrările sale ulterioare, în care el a abordat subiecte precum evoluția comunismului în Rusia și China și influența lor asupra unor domenii.

Ce era comunismul? Era un regim care subjugase propriile popoare? Sau era un regim care era sprijinit popular, deși avea multe neajunsuri? Era U.R.S.S. un imperiu al răului care încerca să domine întreaga lume? Istoricul britanic își propune să răspundă la aceste întrebări. Comunismul este un subiect recent și predispus la politizare. Există o diversitate de opinii despre ceea ce înseamnă comunismul și cum ar trebui să fie aplicat. Unele persoane consideră comunismul ca fiind o ideologie politică ce promovează egalitatea socială și justiția, în timp ce alții îl consideră drept o formă de tiranie ce restricționează libertățile individuale și economice. Războiul Rece, care a dominat ultima jumătate a secolului al XX-lea, a dus la crearea a două tabere cu opinii paralele, fiecare tabără încercând să demonizeze cealaltă parte. Cu toate acestea, David Priestland a reușit să treacă peste această barieră a apartenenței la o tabără și a scris cele 800 de pagini cu obiectivism, fără a privi cu ură, dar criticând crimele și remarcând eșecurile produse de comunism.

Încă din primul capitol, autorul oferă o perspectivă interesantă asupra lui Karl Marx și a rolului său în istoria comunismului. Pentru autor, Marx este văzut ca un "Prometeu german", care a încercat să aducă focul cunoașterii și justiției în lumea săracă și nedreaptă a clasei muncitoare. Karl Marx era profund conștient de condițiile vitrege ale muncitorilor din clasa de jos, care erau exploatați de către clasa superioară și căuta soluții pentru a schimba această situație. Marx, influențat de filosofia germană și-a dezvoltat o viziune materialistă asupra lumii. El a crezut că lumea este guvernată de forțe economice și sociale și că aceste forțe sunt cele care determină evoluția societății.

Deși ideile lui Marx au influențat puternic mișcările socialiste și comuniste, Priestland nu ezită să recunoască și limitele acestora. În opinia lui Priestland, marxismul a fost adesea folosit ca o justificare ideologică pentru regimurile totalitare și pentru suprimarea libertăților civile. El susține că Marx a reușit să pună bazele unui gând revoluționar ce a avut un impact profund asupra lumii în secolul al XX-lea. Totuși, autorul nu este la fel de admirativ atunci când vine vorba de liderii sovietici care au aplicat ideile lui Marx. El critică regimurile brutale ale lui Lenin, Stalin și Mao, care au folosit comunismul ca o scuză pentru a-și consolida puterea și a suprima orice opoziție. Priestland susține că acești lideri s-au îndepărtat în mod fundamental de idealurile marxiste și au transformat socialismul într-un regim totalitar. De asemenea, autorul îi acuză pe liderii sovietici de a fi neglijat aspectele economice și tehnologice ale socialismului și de a fi pus prea mult accent pe controlul politic. El vede prăbușirea Uniunii Sovietice în 1991 ca un rezultat inevitabil al deciziilor economice și politice luate de liderii sovietici în ultimele decenii ale regimului comunist.

În contrast cu Marx, Gorbaciov a fost văzut de mulți ca un lider care a încercat să modernizeze Uniunea Sovietică și să îmbunătățească relațiile cu Occidentul prin politica sa. Cu toate acestea, potrivit lui Priestland, Gorbaciov nu a reușit să gestioneze cu succes schimbările economice și sociale majore care aveau loc în acea perioadă și a contribuit astfel la prăbușirea Uniunii Sovietice. El consideră că Gorbaciov a fost prea lent și nehotărât în a face schimbări majore, lăsând astfel loc pentru ca forțele reacționare să preia controlul asupra țării. În ochii lui Priestland, Gorbaciov este într-un fel responsabil pentru prăbușirea Uniunii Sovietice, deși el recunoaște că problemele erau mult mai profunde și mai complexe decât o singură persoană sau eveniment. În general, autorul își exprimă dezamăgirea față de modul în care idealurile marxiste au fost distorsionate și abuzate de liderii comuniști din întreaga lume.

Autorul a utilizat imagini reprezentative pentru a ilustra istoria tumultuoasă a comunismului. Aceste ilustrații ajută la construirea unei imagini mai clare și mai vii a evenimentelor și a personajelor

implicate. Una dintre imaginile folosite de Priestland este cea a Libertății în chip de femeie (*Libertatea conducând poporul* - Eugène Delacroix), care simbolizează lupta pentru libertate și dreptate socială. Autorul folosește, de asemenea, imagini ale liderilor comuniști precum Lenin, Stalin și Mao, pentru a ilustra evoluția comunismului și a impactului lor asupra mișcării. Aceste imagini ajută la înțelegerea personalităților și a modului în care liderii au influențat direcția comunismului. Sunt folosite și imagini pentru a descrie viața în societățile comuniste, muncitori și revoluționari luptând pentru drepturi și schimbare, dar și ale oamenilor suferinzi și disperați în timpul foametei și a celebrului gulag. Cele mai numeroase dintre imagini sunt posterele, acestea au fost adesea folosite pentru a promova liderii comuniști, a prezenta realizările regimului și a construi o imagine pozitivă a vieții în societățile comuniste, dar și pentru a îndemna la luptă (cum este cel din fig. 1 - *Hristos în gherilă*). Toate aceste imagini, în număr de 45, sunt menite să ilustreze și să transmită emoție privind impactul comunismului în viața oamenilor și în istorie. Prin utilizarea lor, autorul ajută cititorii să înțeleagă mai bine contextul și consecințele comunismului și să dezvolte o perspectivă mai amplă asupra acestui subiect.

David Priestland are un stil de scriere accesibil și fluent, care îmbină cu abilitate narativa istorică și analiza academică. Cartea prezentată este scrisă într-un mod care face subiectul complex discutat accesibil pentru publicul larg, dar păstrează în același timp o rigurozitate academică. Autorul, utilizează umorul și referințele culturale pentru a face subiectul său mai ușor de înțeles și interesant pentru cititori. În cartea sa, el a inclus glume din acea vreme despre liderii sovietici și alte anecdote care ajută la ilustrarea opiniei populare despre lider (de pildă: confuzia lui Brejnev cu privire la sigla jocurilor olimpice). Prin aceste tehnici de scriere, istoricul britanic reușește să mențină atenția cititorului și să ofere o perspectivă accesibilă asupra subiectului.

În final, consider că *Steagul Roșu: o istorie a comunismului* de David Priestland este o lucrare esențială pentru înțelegerea istoriei și evoluției comunismului. Cartea explorează originea ideologiei

comuniste și modul în care a evoluat și s-a manifestat în diverse țări și contexte din trecut. Autorul oferă o analiză detaliată și obiectivă asupra ideologiei comuniste și a rolului acesteia în istorie, precum și a impactului pe care l-a avut asupra societăților și politici mondiale. Ceea ce face această carte remarcabilă este abordarea sa complexă și cuprinzătoare a subiectului, fără a fi părtinitoare sau influențată de ideologie. Astfel, această lucrare este una de referință pentru cei interesați de istorie, politologie sau științe sociale, precum și pentru oricine dorește să înțeleagă mai bine ideologia comunistă și impactul acesteia asupra lumii noastre.